

заведений.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, общеобразовательное учебное заведение, инклюзивное обучение, индивидуальный учебный план.

The article highlights the integration of children with special educational needs in secondary schools. The author examines the difficulties and justifies the ways of implementing inclusion in the work of educational establishments.

Keywords: children with special educational needs, secondary school, inclusive education, individual educational plan.

УДК 81'243-057.875:37.016

ДО ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Леган Вікторія Петрівна

м.Ужгород

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена тим що, іноземна мова дедалі активніше набуває статусу соціально-економічного і політичного механізму розуміння між різними представниками світової спільноти у різноманітних сферах їх життєдіяльності. Глобалізація яка має тенденцію до посилення, висуває перед освітою складне завдання: підготувати молоде покоління до життя в умовах багатонаціонального і полікультурного простору, виробити вміння спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей. Аналіз сучасних підходів до проблеми вивчення іноземних мов у ВНЗ, свідчить, що існує тенденція до розв'язання таких основних протиріч: необхідності засвоєння певної кількості стереотипних мовних структур та розвитку творчих здібностей; потребою постійно отримувати інформацію від викладача, бути під його контролем, неможливістю обмежити цей контроль через специфіку самого предмета та необхідністю відпрацювання у студента навичок самостійної роботи.

Ключові слова: іншомовна комунікація, іноземна мова, професійне оточення, комунікативні навички, когнітивна та комунікативна проблема.

Проблема оволодіння іноземними мовами залишається однією з головних як для учнів так і для студентів ВНЗ оскільки зростає потреба у кваліфікованих спеціалістах які здатні професійно спілкуватись іноземною мовою. Її вивченням займалися такі іноземні науковці як: Д.Хаймс (D.Hymes) [12], М.Свейн (M.Swain) [13], серед вітчизняних вчених такі як: Р.П.Мильруд [5], С.Ю.Ніколаєва [6], О.П.Петрашук [7], І.Б.Красноголова [3], Л.В.Щерба [10] та ін.

Метою нашої статті є розглянути проблеми навчання іншомовної комунікації студентів немовних факультетів.

Метою викладання навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» є опанування ними такого рівня знань, навичок і вмінь, який забезпечуватиме необхідну для фахівця комунікативну спроможність у сферах професійного та загально-побутового спілкування в усній і письмовій формах. Програма навчальної дисципліни має професійно-орієнтований характер і є складовою частиною підготовки майбутніх фахівців різних сфер.

Самостійна робота студентів є основною формою навчальної позааудиторної роботи студента, основним засобом оволодіння навчальним матеріалом без безпосередньої участі викладача. Метою самостійної роботи є засвоєння студентами навчальної програми в повному обсязі та послідовне формування у студентів самостійності як риси характеру, що відіграє важливу роль у формуванні сучасного фахівця вищої кваліфікації, здатного до креативного мислення, вільного орієнтування в інформаційному просторі та прийняття важливих самостійних

рішень у нестандартних професійних ситуаціях.

А між тим розвиток самостійного творчого мислення та вміння самостійно працювати у процесі вивчення іноземних мов нерозривно пов'язані між собою. Так, вітчизняний вчений О.Токменко піддає глибокому аналізу ідеологічну спрямованість глобалізації при вивченні іноземних мов [9]. Так, І.Ситдикова у своєму дослідженні підкреслює важливість використання комп'ютера та Інтернету для раціонального вивчення іноземної мови [8].

Основним завданням в оволодінні іноземною мовою є здобуття учнівською молоддю такого рівня комунікативної компетенції, який дозволив би користуватися іноземною мовою в певній галузі професійної діяльності. При цьому йдеться не про формування елементарних навичок іншомовної комунікації, а про володіння спеціальною лексикою в межах вимог професійної діяльності фахівця. Завдання навчальної дисципліни полягає у вивченні, вдосконаленні й подальшому розвитку знань, навичок і вмінь з іноземної мови в різних видах мовленнєвої діяльності:

– *Аудіювання.* Метою навчання аудіюванню є становлення механізму сприйняття усної іншомовної інформації, формування здатності розуміння діалогічних та монологічних висловлювань носіїв мови і як результат – опанування умінь і навичок іншомовного спілкування у межах професійної та загальнопобутової тематики.

– *Навички спілкування.* Завдання полягає у формуванні та розвитку навичок цілеспрямованого монологічного та діалогічного мовлення у межах основних комунікативних типів мовлення: повідомлення, розповідь, опис, переконання, схвалення, осуд тощо, а також оволодіння тактикою мовлення. Студент повинен володіти навичками діалогічного мовлення, необхідними для участі в бесіді проблемного характеру, пов'язаній з професійною діяльністю, у веденні переговорів та наукових дискусій, а також вільно спілкуватися у межах побутової тематики та ситуацій, пов'язаних з перебуванням у закордонному відрядженні.

– *Читання.* Завдання полягає в оволодінні та розвитку навичок оглядового, інформативно-пошукового та глибинного читання на матеріалах оригінальної наукової літератури за фахом, фахових періодичних видань, преси та художньої літератури. Навички оглядового читання мають забезпечити вміння прогнозувати тематику тексту за ключовими словами, узагальнити отриману інформацію та виділити основний зміст тексту. Інформативно-пошукове читання передбачає вміння знаходити необхідну інформацію на різних рівнях структури тексту (речення, абзацу, всього тексту і макротексту (газетна сторінка, журнал)), прослідкувати розвиток теми та виділити інформацію, що розкриває і уточнює головні положення змісту тексту.

– *Переклад.* Усний і письмовий переклад з іноземної мови на рідну може використовуватися як засіб опанування іноземної

мови, прийом розвитку навичок і вмінь читання та ефективний спосіб контролю повноти і точності розуміння. Для формування навичок перекладу необхідні деякі відомості про особливості мови і стилю, а також теорії і практики перекладу наукової і технічної літератури: поняття перекладу, еквівалент і аналог, перекладацькі трансформації, компенсації втрат при перекладі, контекстуальні заміни, багатозначність слів, збіг і розбіжності значень інтернаціональних слів, «фальшиві друзі перекладача» тощо.

– *Анотування й реферування.* Навчання анотування і реферування (рідною й іноземною мовами) має бути спрямоване на вироблення навичок і вмінь оформлення отримуваної інформації. Анотування й реферування використовується також як прийом контролю щодо розуміння тексту. Практичним заняттям з анотування й реферування має передувати засвоєння деяких теоретичних засад, таких як призначення, структура та особливості мови анотації і реферату, види анотацій (описова, реферативна) і рефератів (реферат-конспект, реферат-резюме, оглядовий реферат). В результаті студент повинен уміти складати іноземною мовою анотації та реферати до наукових статей, доповідей, матеріалів досліджень тощо.

– *Письмо.* Завдання полягає в оволодінні орфографічно і пунктуаційно правильним письмом як одним із засобів комунікації. Студент повинен уміти також скласти іноземною мовою конспект, план чи тези до прочитаного, викласти на письмі зміст прочитаного чи почутого, написати повідомлення, доповідь, дослідження тощо.

Таким чином, після опанування навчальною дисципліною «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» студенти повинні:

знати:

- лексику загального та професійного вжитку, а також відповідну професійну термінологію;
- граматичні конструкції, необхідні для побудови відповідних висловлювань;
- тематичний краєзнавчий матеріал;
- соціальні аспекти використання іноземної мови (особливості привітань, звертань, народної мудрості, ідіоматичних виразів);
- орфографічні норми іноземної мови.

вміти:

- читати та розуміти оригінальні тексти за професійною тематикою;
- висловлюватися на теми, пов'язані з майбутньою спеціальністю, аргументуючи свою точку зору та наводячи приклади «за» і «проти»;
- висловлюватися на знайомі теми або теми повсякденного спілкування;
- вирішити більшість питань під час перебування або подорожі у країні, мова якої вивчається;
- спілкуватися у простих і звичайних ситуаціях, де необхідний простий і прямий обмін інформацією на знайомі та звичайні теми;
- чітко розуміти основний зміст нормативного мовлення на теми, пов'язані із майбутньою спеціальністю та на теми повсякденного спілкування;
- писати есе чи короткі доповіді, узагальнюючи інформацію із оригінальних текстів за професійною тематикою;

- писати особисті листи, прості зв'язані тексти на знайомі теми або пов'язані з особистими інтересами. володіти:

- різними видами мовленнєвої діяльності та використовувати їх у різних сферах спілкування (суспільна, особиста, освітня, професійна) [1].

Намагаючись сформувати у майбутніх фахівців особистісне ставлення до вивчення іноземної мови як засобу професійного спілкування із зарубіжними партнерами й колегами, спіраючись на основні принципи контекстного навчання, викладачі залучають їх до обговорення різноманітних ситуацій, що вимагають як монологічного, так і діалогічного мовлення. Активному засвоєнню майбутніми фахівцями основ та етики професійного спілкування також сприяють методи навчання іноземної мови через діалог, дискусію, коментар, рольові ігри, case-studies, ведеться робота з відео-і аудіо-матеріалами.

Метою проведення рольових ігор і case-studies є підвищення професійної компетенції студентів, розвиток аналітичного мислення, подолання мовного бар'єру, розвиток швидкості мови. При проведенні рольових ігор та case-studies використовуються методичні рекомендації до їх організації та структурування [2].

Програма АМПС (англійська мова для професійного спілкування) [11] рекомендована Міністерством освіти і науки України, призначена для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців з різних спеціальностей, враховує Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти щодо рівнів володіння мовою, компетенцій користувача, можливих контекстів користування мовою, процедур складання програм та контролю результатів навчання. Програма є загальною за характером і може використовуватись для різних спеціальностей та спеціалізацій професійної підготовки студентів. Її зміст організовано відповідно до професійних умінь загального характеру, необхідних у різноманітних професійних сферах і ситуаціях. Ці вміння проявляються в різних типах мовленнєвої поведінки. Перевага надається тим навчальним потребам, що найбільше забезпечують адекватну мовленнєву поведінку студентів у їх майбутній професійній діяльності. У такий спосіб будуть задоволені реальні навчальні та професійні потреби студентів. У кожній сфері виникають різні професійні ситуації, які можна описати за такими параметрами:

- місце і час, де/коли вони відбуваються;
- установи або організації, структури і заходи яких контролюють більшість того, що, як правило, відбувається;
- дійові особи, особливо у їхніх відповідних соціальних та професійних ролях;
- об'єкти (живі й неживі) навколишнього середовища;
- події, що відбуваються;
- операції, які виконуються дійовими особами;
- дискурс, що має місце в рамках ситуації;
- канали комунікації (напр., телефон, електронна пошта, спілкування віч-на-віч і таке інше).

У типовій програмі неможливо подати повний перелік професійних ситуацій, оскільки їх надто багато. Ось чому у таблиці 1 наведений лише зразок мовленнєвих умінь та професійних ситуацій, в яких вони використовуються, для того щоб проілюструвати, яким чином мова служить професійним потребам [11].

Таблиця 1.

Зразок мовленнєвих умінь та професійних ситуацій

Загальні професійні рубрики	Загальні професійні ситуації	Загальні вміння
Персональна ідентифікація	Встановлення контактів чи стосунків	Телефонні розмови, написання електронних повідомлень, листів, читання з метою пошуку необхідної інформації (напр., про можливих партнерів)

Загальне робоче оточення і повсякденна робота	Співбесіда (працевлаштування), повсякденна адміністративна діяльність (напр., розробка проекту, планування, складання бюджету, аналіз, оцінювання, контроль і допомога, моніторинг, дослідження, тлумачення і т.д.)	Розуміння та написання резюме, супроводжуючих листів, рекомендацій участь у співбесідах, заповнення бланків з відомостями про себе та організацію розуміння і складання ділової документації (звітів, листів, доповідних записок і таке інше), організація та внесення змін в організацію проведення зустрічей і засідань, планування наступних заходів і завдань, ведення та розуміння протоколів, ведення обліку, участь у дискусіях, презентація і передача інформації надання й отримання зворотної інформації, відповідь на телефонні дзвінки
Стосунки з колегами і клієнтами	Засідання, зустрічі, бізнес-ланчі, спілкування через Інтернет, дискусії на робочому місці, переговори, світські події	Дискусії на професійні теми і дозвілля, обмін інформацією з різних питань, робота з кореспонденцією (листи, електронні повідомлення), відповідь на телефонні дзвінки
Ділові подорожі	Турагентство, аеропорт, залізничний вокзал і таке інше. На борту літака, судна, в поїзді і таке інше. В готелі, ресторані, банку, на пошті і т.д.	Запит інформації, попереднє замовлення та бронювання, здійснення формальностей під час подорожі (напр., проходження митного і паспортного контролю). Заповнення бланків (напр., заява на отримання візи). Знаходження та вміння користуватися інформацією, необхідною під час подорожі (розклади, об'яви, Інтернет-сторінки). Реєстрація і виписка з готелю. Обробка кореспонденції та відповідь на телефонні дзвінки.
Міжнародні конференції, зустрічі, дискусії	До початку конференції: зустрічі, дискусії. Під час конференції: зустрічі, дискусії. Після конференції: зустрічі, дискусії.	Обробка кореспонденції та відповідь на телефонні дзвінки. Підготовка заходів. Заповнення бланків (напр., заява на участь у конференції). Презентації, виступи. Читання доповіді. Участь в дискусії. Ведення протоколу засідання. Ведення нотаток, звіт про конференцію, засідання. Спілкування.
Здоров'я та особиста безпека	У лікаря, в аптеці. Невідкладна допомога. Робоче місце. Подорож.	Запис на прийом до лікаря. Усвідомлення правил техніки безпеки. Дотримання інструкцій та попереджень. Обробка кореспонденції та відповідь на телефонні дзвінки. Знаходження спеціальної інформації в різних джерелах.
Контракти та угоди	Працевлаштування. Страхування. Угоди про надання послуг. Партнерство/ співробітництво	Укладання угод. Усвідомлення пунктів контракту. Обговорення контрактів. Обробка кореспонденції та відповідь на телефонні дзвінки.
Компанія/ інформація про галузевий підрозділ	Структура. Результати роботи. Продукція/ послуги/процес. Штат. Політика. Реклама.	Презентації. Обмін інформацією. Знаходження інформації в різних джерелах.
Питання професійного та академічного характеру	Лекції, семінари, практикуми, консультації. Бібліотека. Заняття в аудиторії.	Знаходження інформації в різних джерелах. Мовлення та письмо з навчальною метою. Заповнення бланків (напр., заява про участь у навчальному курсі за кордоном).
Продукція і послуги	Продаж. Купівля	Обробка замовлень. Знаходження інформації в різних джерелах.

Прагматичні потреби ділового та повсякденного спілкування стають дедалі важливішими, тому теоретичні засади вивчення іноземної мови стають менш важливими. У реальному житті людина засвоює слова під час комунікативної діяльності. Спілкуючись, людина набуває досвіду, узагальнює його і таким чином поповнює свій словниковий запас.

Отже, навчання студентів немовних спеціальностей інозем-

ній мові має свою специфіку як стосовно цілей навчання, так і стосовно вибору методів та прийомів роботи в процесі їх професійної підготовки [4].

Перспективи подальших досліджень пов'язано з вивченням проблеми навчання іноземній мові професійному спілкуванню студентів певних спеціальностей.

Література і джерела

1. Бартош О.П. Іноземна (англійська) мова (за професійним спрямуванням): Навчально-методичний комплекс для спеціальності 7.13010201 «Соціальна робота» / Олена Павлівна Бартош. – Ужгород: УжНУ, 2011. – 39 с.
2. Вовк О.І. Система вправ для інтенсивного навчання граматичного аспекту англомовного спілкування / О.І.Вовк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15.05.2012: <http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_autors_vovk_ai> – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Красногорова І.Б. Формування мотивів навчання та особливості контингенту студентів / І.Б.Красногорова // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 1998. – № 4. – С.91-95
4. Кузнєцова І.В. Про один із сучасних підходів до вивчення іноземних мов у ВНЗ / І.В.Кузнєцова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15.05.2012: <<http://studentam.net.ua/content/view/8389/97>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Мильруд Р.П. Введение в лингвистику. Introduction to linguistics: Учебное пособие для студентов педагогических ВУЗов / Р.П.Мильруд. – М.: Дрофа, 2005. – 144 с.
6. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
7. Петрашук О.П. Тести з читання та аудіювання англійською мовою у початковій школі / О.П.Петрашук, О.П.Петренко // Іноземні мови. – 1997 – №3. – С.55-60
8. Ситдикова І. Комп'ютер поспішає на допомогу (Використання комп'ютера та Інтернету для раціонального вивчення мови, на матеріалі франкофонних

- сайтів) / І.Ситдикова // *Іноземні мови в навчальних закладах*. – 2004. – № 1. – С.116-119
9. Токменко О. Європа національних мов і Європа багатомовності (Мови в професійній освіті: ключові концепції) / О.Токменко // *Іноземні мови в навчальних закладах*. – 2003. – № 3. – С.12-16
10. Щерба Л.В. Как надо изучать иностранные языки / Л.В.Щерба. – 3-е изд., испр. и доп. — СПб: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2002. – С.111-129
11. English for Specific Purposes. National Curriculum for Universities: Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок, В.О. Іваніцева, Л.Й.Клименко, Т.І.Козимирська, С.І.Кострицька, Т.І.Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О.Ходцева. – К.: Ленвіт, 2005 – 119 с.
12. Hymes D. On communicative competence / D.Hymes. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1971. - 213 p.
13. Swain M. Communicative competence: Some roles of comprehensible input and comprehensible output in its development / M.Swain // In S.Gass, C.Madden (Eds.) *Input in Second Language Acquisition*. – New York: Newbury House, 1985. – PP.235-256

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена тем, что иностранный язык все активнее приобретает статус социально-экономического и политического механизма взаимопонимания между различными представителями мирового сообщества в различных сферах их жизнедеятельности. Глобализация которая имеет тенденцию к усилению, выдвигает перед образованием сложную задачу: подготовить молодое поколение к жизни в условиях многонационального и поликультурного пространства, выработать умение общаться и сотрудничать с людьми разных национальностей. Анализ современных подходов к проблеме изучения иностранных языков в вузе, говорит, что существует тенденция к решению следующих основных противоречий: необходимость усвоения определенного количества стереотипных языковых структур и развития творческих способностей необходимости постоянно получать информацию от преподавателя, быть под его контролем, невозможностью ограничить этот контроль специфики самого предмета и необходимостью отработки у студента навыков самостоятельной работы.

Ключевые слова: иноязычная коммуникация, иностранный язык, профессиональное окружение, коммуникативные навыки, когнитивная и коммуникативная проблема.

Relevance of the material presented in this paper lays in the fact that foreign language acquires the status of socio-economic and political mechanism of mutual understanding between representatives of the international community in various areas of their life. The globalization that tends to increase, brings to the formation a challenge: to prepare young people to life in a multiethnic and multicultural space to develop the ability to communicate and cooperate with people of different nationalities. Analysis of current approaches in teaching foreign languages in the higher school indicates the tendency to address the following major conflicts: the necessity of mastering a certain amount of stereotyped language structures and the development of creative abilities to continually receive information from the teacher, to be under his/her control, the inability to limit the specificity of this control of the subject and the need for working out the student skills of independent work.

Key words: foreign language communication, foreign language, vocational environment, communication skills, cognitive and communicative problem.

УДК 316.614:379.8

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лещук Галина Василівна

м.Тернопіль

На сучасному етапі проблема соціалізації підлітків у різних видах позашкільної діяльності, зокрема в дозвіллевій, та характеру їх впливу на успішність соціалізації в підлітковому віці залишається недостатньо вивченою, а отже, актуальною. У статті проаналізовано суть дозвіллевої діяльності як фактора соціалізації підлітків, розкрито шляхи оптимізації процесу соціалізації підлітка в процесі дозвілля.

Ключові слова: соціалізація, підліток, дозвілля, вільний час.

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується трансформацією соціально-економічної, політичної, культурно-освітньої та інших сфер життєдіяльності. Результатом цього стає зміна якісної основи громадської свідомості, в якій відображаються новітні реалії життя. Разом з цим, сучасність характеризується також загостренням багатьох суперечностей, нестійкістю та різноманітністю орієнтацій і установок, що вносить в життя певну напруженість та викликає появу негативних тенденцій у процесі соціалізації підростаючої особистості.

Практика показує, що сучасні інститути соціалізації не забезпечують повного задоволення потреби формування у підлітків ціннісних орієнтацій, суспільно схвалюваних нормативних

уявлень, світоглядних переконань та життєвих позицій. Причиною цього – одностороннє бачення ними процесів навчання і виховання, яке реалізується через систему “суспільство-діти”, в той час як сучасність вимагає актуалізації системи “діти-суспільство”, і обумовлює появу та поглиблення маргінальності підростаючої особистості.

Внаслідок системних соціально-економічних перетворень, які призвели до трансформації цінностей, поширеним явищем у сучасному українському суспільстві є порушення процесу соціалізації підлітків. Тому особливо актуальними стали дослідження, пов'язані з проблемою соціалізації в підлітковому віці та з пошуком ефективних засобів її оптимізації.

Актуалізації вивчення проблеми соціалізації підлітків сприяли праці вітчизняних та зарубіжних вчених (К.Абульханова-Славська, Б.Ананьєв, Л.Божович, Л.Бурлачук, І.Кон, М.Корнєв, Н.Максимова та інші), в яких розкриті загальні теоретико-методологічні, соціально-психологічні проблеми становлення особистості:

Підліток є активним суб'єктом соціалізації, його соціальна активність спрямована на засвоєння нових зразків поведінки та самотрансформації. Тому найбільш успішно підліток розвивається в умовах соціально значущої та цікавої для нього діяльності, зокрема, дозвіллевої. Особливості та педагогічні мож-